

4-Alauddin el-Mardinî: (ö.750/1349-1350): Alauddin Ali İbn Osman İbn İbrahim el-Mardinî.

Prof.Dr.Ahmed AĞIRAKÇA

Alauddin, ilim menbaı olan bu ailede 683/1284 tarihinde Kahire'de doğdu. Tahsilini Kahire'de yaptı. [1] Fıkıh ilmini babasından ve ağabeyi Tacuddin'den alan Alauddin, ed-Dimyâtî ve İbnu's-Savvaf'tan hadis dersleri almıştır. Hadis, fıkıh, tefsir, usul, feraiz, matematik ve şiirde uzman kabul edilirdi. [2]

Eğitim ve öğretim ile meşgul olmuş, fetva vermiş ve çok sayıda eser telif etmiş olan Alauddin İbnu't-Türkmânî, hadis ilminin yanı sıra Hanefî fıkıhında da uzmanlaşmış ve nihayet, ömrünün son yıllarında, 748/1347 yılının Şevval ayında el-Muzaffer Hacı İbnu'n-Nâsır'ın saltanatı döneminde Zeynuddin el-Bistami'nin yerine Hanefî kadilkudâtlığına tayin edilmişti. 750/1349 yılının Muharrem ayında Kahire'de vefat edinceye dek bu görevde kalmıştır.[3] Kahire'de Babu'n-Nasr'ın dışında medfundur. İbnu't-Türkmânî'nin fıkıh, nahiv, usul ve lugatta imam olduğunu ifade eden İbn Tağrıberdî, onun edebiyat ve türleriyle ilgili tam bir bilgiye sahip olduğunu; hem nazım hem de nesirde eserleri bulunduğunu belirttikten sonra, onun akli ilimler ile fıkıh ve hadiste yaşadığı dönemin tartışmasız imamı olduğunu söylemektedir. es-Suyûtî de onun fıkıh, usûl ve hadiste imam olduğunu kaydeder. İbn Kutluboğa ise, İbnu't-Türkmânî'nin fıkıh, tefsir, hadis, usûl, faraiz, hisab ve şiirde imam olduğunu dile getirmektedir. [4]

Eserleri

İbnu't-Türkmani, değişik ilim dallarında eserler telif etmiş bir ilim adamıdır. Onun tefsir alanında Behcetü'l-Erîb limâ fi'l-Kitâbi'l-Azîz mine'l-Garîb ve *Tefsiru Alauddin et-Türkmânî* adıyla iki eserinin olduğu bilinmektedir.[5]

Hadis alanındaki eserlerine gelince şu eserlere sahip olduğunu biliyoruz:

1- el-Cevheru'n-nakî fi'r-Reddi ale'l-Beyhakî.

Bu eser, İbnu't-Türkmânî'nin Beyhakî'nin *es-Sunenu'l-kubrâ*sına yazdığı bir şerhtir. Şerhte büyük ölçüde Beyhakî'ye yöneltilen itirazlar ve bununla ilgili tartışmalar ele alınmaktadır. Nitekim İbnu't-Türkmânî'nin

kendisi kitabın başında bu hususu dile getirmektedir.[6] İbn Tağriberdi'nin İbnu'-Türkmânî'nin ilminin büyüklüğüne delalet ettiğini belirttiği bu eser,[7] İbnu'-Türkmânî'nin hadis ilmindeki yerini göstermesi açısından çok önemlidir. Kitap, iki cilt halinde Kahire'de (1316/1929) ve Beyhakî'nin *es-Sunenu'l-Kubrâ'sı* ile birlikte on cilt olarak Haydarâbâd'ta (1344,1357/1925,1938) yayınlanmıştır.

2- *el-Kifaye fi Ma'rifeti Ehâdisi'l-Hidaye*, adıyla Hidaye'nin hadislerinin tahririni yaptığı bir eseridir.[8] Eser bazı kaynaklarda *Tahrîcu Ehâdisi'l-Hidâye şeklinde zikredilmektedir.*

3- *el-Muntahab fi Ulûmi'l-Hadis*. [9] Katip Çelebi, bu eserin Nureddin İbrahim b. Hibbetullah el-Esnevî tarafından şerh edildiğini kaydeder.[10]

4- *Muhtasaru Ulûmi'l-Hadis*. [11] Bazı kaynaklarda üçüncü sırada zikrettiğimiz "el-Muntehab" ile aynı eser olduğu belirtilen [12] bu kitapta İbnu't-Türkmânî, İbnu's-Salâh'ın *Ulumu'l-Hadis* adlı eserini ihtisar etmiştir. Yazma nüshası Süleymaniye kütüphanesi Laleli Kitaplığı no: 390 kayıtlı bulunmaktadır.[13]

Rical ilmi ile ilgili yaptığı çalışmalarına gelince;

1- *-Muhtasaru Telhisi'l-Mutaşabih*. Hatîb el-Bağdâdî'ni (ö.464/1071) " *Telhisu'l-muteşâbih fi'r-resmi ve himayetu mâ eşkele minhu an bevadiri't-tashîfi ve'l-vehm*" adlı eserinin muhtasarıdır.[14]

2- *Kitabu'd-duafa' ve'l-metrûkîn*. Zayıf ve metruk ravilere dair bir eser.[15]

3- *el-Mu'telif ve'l-Muhtelif (fi Ensâbi'l-Arab)* [16] gibi eserlerinin olduğu kaydedilmektedir.

Fıkıh ile ilgili çalışmalarına gelince bu konuda da beş ayrı telifatının olduğunu görüyoruz.

1- *el-Kifâye fi muhtasari'l-Hidaye*. Hanefi Fıkıhının meşhur eserlerinden olan Burhaneddin el-Merğinanî'nin *el-Hidaye* adlı eserini bu isimle ihtisar etmiştir.[17]

2- *Şerhu'l-Hidaye*. İbnu't-Türkmânî'nin *el-Hidaye*'yi şerhetmeye başladığı fakat tamamlayamadığı belirtilmiştir. Bu şerh daha sonra oğlu Cemaleddin (ö.769) tarafından tamamlanmıştır.[18]

3- **es-Sa'diyye**. Fıkıh Usulüne dair bir eserdir.[19] Bu eserin dışında İbnu't-Türkmânî'ye isnad edilen *Mukaddime fî Usûli'l-Fıkh* adlı bir eserden de söz edilmektedir.[20]

4- **Yetimetu'd-Dehr fî Fetavâ Ehli'l-Asr.**

5- **el-Hulasatu'n-Nihaye fî Kavâidi (Fevâidi) Hidaye.**

Kelam ilmi alanında telif ettiği eserlerine gelince;

1- **Muhtasaru'l-muhassal fî'l-keîâm.** Fahreddin er-Razî'nin *el-Muhassal* adlı eserinin bir özeti mahiyetindedir. [21]

2- **Manzûme fî'l-kebâir.** Berlin Gedicht Uber Die 70 Todsünden Betl 2039/40 noda kayıtlıdır. [22]

3- **ed-Durretu's-seniyye fî'l-Kasîdeti's-Siniyye.** [23]

Diğer Eserleri

1- **Şerhu'ş-Şemsiyye.** Mantıkla ilgili bir eserdir.

2- **Şerhu'l-Hey'e.** Astronomiyle ilgilidir.

3- **Şerhu'l-Mukarrib.**

4- **Şerhu'l-Arûz.**

5- **el-Cevheru'l-Ferd fî'l-Munazara Beyne'n-Nercis ve'l-Verd.**

6- **Muhtasaru Risaleti'l-Kuşeyri.** [24]

İbnu't-Türkmânî'nin [25] yukarıda zikrettiklerimizin dışında değişik ilim dallarında yazdığı

mukaddimelerinin ve ta'likatlarının bulunduğu kaynaklarda dile getirilmektedir.[26] İbn Hacer, İbnu't-Türkmânî'nin bazı kasidelerinin de bulunduğunu dile getirmektedir ki, bu da onun şairlik yönünün de bulunduğunu göstermektedir.[27]

-
- [1] Bursalı, Muhammed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1975, I, 218.
- [2] İbn Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, s. 211; es-Suyutî, *Husnu'l-Muhadara*, I, 389.
- [3] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 101; *Refu'l-İsr*, s. 122; İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X,193-194.
- [4] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, XI, 99; X, 193; es-Suyutî, *Husnu'l-Muhadara*, I, 389; İbn Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, s. 211.
- [5] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1207;
- [6] İbnu't-Türkmânî, *el-Cevheru'n-nakî*, I, 2. (Beyhakî'ni *es-Sunenu'l-Kubrâ'sı* ile birlikte).
- [7] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194.
- [8] *Keşfu'z-Zunûn*, II, 2035; el-Kettânî, Muhammed b. Ca'fer, *er-Risaletu'l-Mustatrafe li Beyani Meşhûri Kutûbi's-Sunneti'l-Muşerrefe*, Beyrut, 1995, s.141. (Çevirisi: *Hadis Literatürü*, çev. Yusuf Özbek, İstanbul 1994, s. 391).
- [9] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; İbn Kutluboğa, *Tâcu't-Terâcim*, s. 211; *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1849.
- [10] *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1849.
- [11] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 100; İbn Kutluboğa, *a.g.e.*, s. 211.
- [12] Selahattin Polat, "İbnu't-Türkmânî", *DİA*, XXI, 234.
- [13] İbnu't-Türkmânî'nin İbnu's-Salâh'ın kitabını güzel bir şekilde ihtisar ettiğini belirten İbn Hacer el-Asklânî, hocası Hafız el-İrakî'nin bu kitapla ilgili olarak şöyle dediğini nakletmektedir: "O, kastedileni ifa etmiştir. Bu konuda onunla aynı seviyede birini bilmiyoruz" bkz. İbn Hacer el-Askalanî, *Ref'u'l-isr*, s. 122; ayrıca bu ilim adamımız ile ilgili olarak aynı sempozyumda Yard. Doç.Dr. Mehmet Bilen tarafından sunulan "Mardinli Muhaddis Alaaddin Ali İbn Osman İbnü't-Türkmânî" adlı tebliğe bakılmalıdır. Bu konuda tebliğinden hayli yararlandığım genç ilim adamımız sayın Bilen'e teşekkürlerimi arz ederim.
- [14] *Keşfu'z-zunûn*, I, 473.
- [15] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1109; el-Kannucî, Ebu't-Tayyib Sıddîk b. Hasan, *Ebcedu'l-ulûm*, II,352;.
- [16] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-zunûn*, II, 1637; Polat, ay.
- [17] el-Kureşî, *el-Cevahiru'l-mudiyye fi Tabakâti'l-Hanefiyye*, I, 367; *Keşfu'z-zunûn*, II, 2035.
- [18] el-Kureşî, *a.g.e.*, I, 367
- [19] *Keşfu'z-Zunûn*, II, 991.
- [20] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194;
- [21] İbn Tağriberdî, *en-Nucûmu'z-Zâhire*, X, 194; *Keşfu'z-Zunûn*, II, 1614.
- [22] Brockelmann, *GAL*, II, 65; Dölek, *a.g.t.*, s. 26.
- [23] Bu konuda geniş bilgi için bk. Mehmet Bilen adı geçen Tebliğ.
- [24] Mehmet Bilen aynı yer.
- [25] İbn Kutluboğa, *Tacu't-Terâcim*, s. 211.
- [26] Mehmet Bilen aynı yer.
- [27] el-Askalânî, *ed-Durer*, IV, 101.